

Міністерство освіти і науки України
Національний університет “Києво-Могилянська академія”
Факультет економічних наук
Кафедра економічної теорії

Магістерська робота

освітній ступінь - магістр

на тему:

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СКЛADOVA СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ТА ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Виконав: студент 2-го року навчання,

Спеціальності

051 “Економіка”

Граніч Олег Георгійович

Керівниця:

докторка економічних наук,

професорка Супрун Н. А.

Рецензентка: к.е.н., доцентка

Шевченко О. О.

Магістерська робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

“__” _____ 2022 р.

Київ - 2022

Зміст

ВСТУП	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (КСВ) ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ	6
1.1. Теоретичні засади дослідження корпоративної соціальної відповідальності	6
1.2. Історичні особливості розвитку соціальної відповідальності та інституціоналізації норм КСВ у міжнародній практиці	12
1.3. Методологічні підходи дослідження впливу КСВ на національну конкурентоспроможність	17
Розділ 2. АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА КСВ	22
2.1. Особливості формування національних моделей КСВ	22
2.2. Регресійний аналіз залежності національної конкурентоспроможності від факторів КСВ	39
Розділ 3. ЗАХОДИ ТА МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИК КСВ В УКРАЇНІ	45
3.1. Пріоритетні заходи державного регулювання сфери КСВ	46
3.2. Напрями оптимізації практик КСВ в бізнес-середовищі	49
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ВСТУП

Тема магістерської роботи “Корпоративна соціальна відповідальність як складова стратегії управління та чинник підвищення національної конкурентоспроможності”. Питання дослідження полягає у тому, чи впровадження сучасних практик КСВ здатне впливати на рівень національної конкурентоспроможності, яким чином, та які стимули впровадження КСВ здатне надати бізнесу та державі?

Актуальність дослідження базується на швидкому розвитку практик КСВ у світі. Сьогодні найпрестижніші міжнародні компанії виділяють значну частину свого бюджету на дослідження та впровадження КСВ у своїх стратегіях довгострокового розвитку. Уряд розвинених країн також приділяє значної уваги розробці нормативно-правової бази та стимулюванню розвитку КСВ на своїх ринках. Питання сталого розвитку вже давно стоїть на повістці дня у багатьох міжнародних організаціях, самітах та конференціях. Наразі людство змінює парадигму капіталістичних цінностей на цінності соціально-економічного розвитку, що штовхає бізнес до реструктуризації та зміни організації ведення бізнесу.

Об’єктом дослідження є практичні форми реалізації корпоративної соціальної відповідальності як складової стратегії управління.

Предмет дослідження це вплив впровадження практик КСВ на рівень національної конкурентоспроможності країни.

Метою дослідження є встановлення, характеристика та оцінка впливу взаємозв'язку між КСВ та конкурентоспроможністю на макро- (національна конкурентоспроможність) та мікрорівнях (продуктивність бізнесу).

Завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети виглядають наступним чином:

1. Вивчити історичні особливості, теоретичні засади та інституційні норми формування поняття КСВ.
2. Сформулювати актуальне визначення поняття КСВ на основі теоретичних даних.
3. Дослідити теоретичний взаємозв'язок між КСВ та національною конкурентоспроможністю.
4. Виявити різницю між різними національними моделями КСВ та встановити особливості їх формування.
5. Провести аналіз впливу різних факторів КСВ на національну конкурентоспроможність.
6. На основі отриманих даних розробити рекомендації щодо впровадження КСВ для представників українських бізнесу та уряду.

Під час дослідження використовуються наступні **методи**: аналіз наукових даних, їх узагальнення та формалізація задля отримання уявлення про зміст КСВ та його окремі складові; статистичний метод та метод математичного моделювання для створення та аналізу регресійного зв'язку між національною конкурентоспроможністю та факторами КСВ; систематизація результатів для розроблення рекомендацій щодо необхідності розвитку системи КСВ в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у дослідженні теоретичних засад КСВ, удосконалення яких є необхідною складовою для майбутніх досліджень; аналізі національних моделей розвитку системи корпоративної соціальної відповідальності в контексті впливу окремих факторів КСВ на динаміку національної конкурентоспроможності; розробці рекомендацій щодо оптимізації розвитку КСВ на основі проведеного дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх застосування під час законотворчого процесу уряд з метою впровадження

та розвитку нормативно-правової бази для КСВ, а також для застосування бізнесом під час формування стратегії розвитку підприємств.

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (КСВ) ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

1.1. Теоретичні засади дослідження корпоративної соціальної відповідальності

Засновником теорії корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) прийнято вважати Говарда Боуена, американського економіста, що у своїй публікації “Соціальна Відповідальність Бізнесу” 1953 р. вводить термін корпоративної соціальної відповідальності. Автор зазначає, що менеджер, при прийнятті рішення повинен спиратися не лише на принесення вигоди для акціонерів, але й на підвищення загального благополуччя стейкхолдерів та суспільства загалом. Відносно цього він визначає КСВ як: “зобов'язання бізнесменів проводити таку політику, приймати рішення або дотримуватися напрямків дій, які є бажаними з точки зору цілей і цінностей нашого суспільства” (1953). З академічної точки зору ця монографія також несе вклад, створюючи перший фрейм для вивчення КСВ на основі аналізу поведінки компаній. Проте, для того аби повноцінно зрозуміти значення такого поняття як корпоративна соціальна відповідальність необхідно розглянути його теоретичні витоки та підходи різних вчених до його визначення.

Говорячи про еволюцію формування і впровадження корпоративної соціальної відповідальності не можна не згадати про “Економіку добробуту” Артура Пігу. У цій праці 1920 р. автор розкриває та доповнює концепцію екстерналій Альфреда Маршалла. На його думку, компанії, що спричиняють негативний вплив на навколишнє середовище повинні сплачувати додаткові податки для подолання цього впливу. У тому випадку, якщо компанія спричиняє позитивний екстернальний вплив, вона повинна

додатково підтримуватися і субсидіюватися державою. На думку Пігу, до таких податків належать: карбоновий податок (податок на виділення фірмою в процесі роботи CO², податок на шум (виробництво з надмірним шумом), на виготовлення алкоголю та тютюнових виробів, а також на виготовлення і використання пестицидів. Французький економіст Патрік Ленон у курсі своїх лекцій з КСВ зазначає: “Податок за Пігу - це граничні зовнішні витрати на рівні Парето-ефективного виробництва. Він вирішує проблему екстерналій і досягає ефективності за Парето, змінюючи граничні витрати, з якими стикаються виробники, щоб вони враховували повні соціальні витрати своїх рішень, включаючи витрати, які вони переносять на інших” (2021).

Наступна ідея, що вплинула на формування поняття КСВ, була запропонована у 1937 р. британським вченим Рональдом Коузом, якого прийнято вважати одним з родоначальників нового інституціоналізму. У своїй праці “Природа фірми” він пропонує вирішувати проблему забруднення навколишнього середовища шляхом випуску обмеженої кількості державних дозволів на забруднення навколишнього середовища. Ідея полягає у врівноваженні шкідливих та нешкідливих для навколишнього середовища виробництв шляхом ринкової торгівлі дозволами між ними. Таким чином держава має змогу досягти ефективного рівня забруднення. На відміну від системи запропонованої Пігу, тут рівень втручання держави значно менший, і не вимагає стягнення додаткових податків з підприємств. Автор пише у своїй праці: “Приватні переговори можуть гарантувати, що витрати на подолання екстернального впливу можуть бути компенсовані шляхом узгодження виплати компенсації, що покращить становище обох сторін. Торг дає забруднювачу стимул брати до уваги екстерналії, і забезпечує компенсацію тим, хто постраждав від забруднення. Приватні переговори можуть бути заміною стягнення податку для вимагання відшкодування збитків у суді” (1937). Проте, варто

зазначити, що така система може існувати лише за чітко прописаної системи права власності на ці дозволи та за умови мінімізації трансакційних витрат.

Варто зазначити, що паралельно з поширенням ідей КСВ в середині ХХ ст. виникає і низка критичних поглядів щодо цього підходу. Наприклад визначний американський економіст Мілтон Фрідман вважав, що основною задачею менеджерів повинно залишатися збільшення прибутку акціонерів. На його думку про екстерналії повинні піклуватися держава та суспільство. Єдиним правильним методом боротьби з негативним впливом на навколишнє середовище чи соціальну складову Фрідман вважав підвищення податків. На його думку: “найкращий спосіб зменшити викиди шкідливих речовин - це ввести податок на кількість забруднюючих речовин, що викидаються машинами. Тому виробникам і споживачам автомобілів буде вигідно зменшувати кількість забруднення” (1962).

У 1991 р. американський вчений Арчі Б. Керролл випускає свою працю “Піраміда корпоративної відповідальності”. В ній він намагається структурувати існуючий підхід до КСВ, розділяючи його на 4 ієрархічні (пірамідоподібне відношення) групи, в яких бізнес формує певне відношення до тієї відповідальності яку він несе: економічної, правової, етичної та філантропічної.

Відповідно до першої групи компанія повинна перш за все приймати вигідні для бізнесу економічні рішення, оскільки вона є комерційною організацією. Отримання прибутку зумовлює задоволення потреб її акціонерів та стейкхолдерів.

Правовий рівень характеризує відповідальність фірми перед державою, законними актами, що контролюють її діяльність, та суспільними нормами, що сприяють, чи обмежують її діяльність.

Третій рівень визначає необхідність слідування фірмою та її управлінням непрописаних і не обов'язкових, не встановлених законом

правил етики під час прийняття управлінських рішень. Такі дії, як правило, очікувані населенням, а їх порушення викликає невдоволення споживачів та стейкхолдерів.

Четвертий, найвищий рівень цієї піраміди описує певну віддачу, або “повернення боргу” суспільству, і найбільше відповідає ранній формі КСВ. Цей рівень ще не відповідає класичному баченню КСВ, і має, відповідно до назви, чисто філантропічний характер, з усіма характерними для нього заходами (відвідування благодійних акцій, фінансові пожертвування у соціальну сферу та інші заходи, направлені на покращення якості життя населення). Цей рівень є високоочікуваним серед населення, зміцнює моральний клімат працівників та покращує імідж компанії. Разом всі ці етапи стосуються благополуччя усіх стейкхолдерів фірми, починаючи від акціонерів, і закінчуючи споживачами екстернального впливу.

В тому самому році професор Дона Вуд публікує працю “Корпоративна соціальна ефективність”, в якій переглядає наявні підходи до КСВ, уточнює існуючий концепт та дає більш чітке визначення КСВ. Професор Вуд пише, що “корпоративна соціальна ефективність – це конструкція, яка охоплює принципи та процеси, за допомогою яких бізнес-організації взаємодіють зі своїми зацікавленими сторонами, а також результати та вплив цих взаємодій. Цей термін являє собою широкий погляд на корпоративну відповідальність, а не вузький погляд на благополуччя власників” (1991). Вона також проводить оцінку наявних прикладів впровадження КСВ, порівнюючи їх витрати та дохід, і показує як саме впровадження цих практик може сприяти уникненню негативних екстерналій. Автор також надає трактування КСВ моделі:

1. Принципи корпоративної соціальної відповідальності

Інституційний принцип: легітимність

Організаційний принцип: відповідальність перед суспільством

Індивідуальний принцип: вибір менеджера

2. Процеси корпоративної соціальної відповідальності

Оцінка стану навколишнього середовища

Управління стейкхолдерами

Управління проблемними ситуація

3. Результати корпоративної відповідальної поведінки

Соціальний вплив

Соціальні програми

Соціальна політика

Відповідно до цього підходу Донна Вуд наводить наступне визначення КСВ – це “конфігурація організаційних принципів бізнесу у сфері соціальної відповідальності, процесів соціального реагування та політики, програм і спостережуваних результатів, оскільки вони стосуються суспільних відносин фірми” (1991).

З початком ХХІ ст. популярність корпоративної відповідальності значно виросла. Це відбулося на фоні загострення соціальних проблем та погіршення стану навколишнього середовища. Завдяки цьому поняття КСВ було досліджено значно фундаментальніше.

У 2011 Майкл Портер та Майкл Крамер видали працю “Спільна цінність”. У книзі вони описали систему взаємовідносин між бізнесом та стейкхолдерами, розділивши всю систему взаємодії на 7 груп: здоров'я, безпека та навички працівників, використання енергії та водних ресурсів, стан навколишнього середовища та доступність і конкурентоздатність постачальників. Благополуччя цих груп взаємовпливає як на самих суб'єктів цих груп, так і на бізнес і на суспільство в цілому. Відповідно, врахування менеджментом інтересів цих груп при прийнятті рішень не лише впливає на стейкхолдерів та суспільство, але й позитивно вплине на бізнес-процеси фірми.

У 2015 р. вчені Майкл Маджіл, Мартін Куїнзі та Джин-Шарль Роше оприлюднили теорію “стейкхолдерської корпорації”. В цій теорії вони

доводять чому корпорації повинні піклуватися не лише про збільшення власного прибутку, а й про благополуччя усіх інших заінтересованих сторін та суспільства. Теорія заснована на ідеї, що внутрішні ризики, які виникають в корпорації часто можуть бути перенесені на їх стейкхолдерів. І в цьому випадку акціонери не покривають їхніх витрат. Автори називають цю проблему “недостатністю інвестування” у покриття цих ризиків і стверджують, що лише підвищення інвестування у благополуччя стейкхолдерів (через часткову передачу їм прав власності і прийняття менеджерських рішень, направлених на зростання їхнього благополуччя) можуть призвести до досягнення рівномірного розподілу екстернальних витрат між стейкхолдерами та акціонерами. Автори, критикуючи наявний мейнстрім в економічній теорії зазначають: “Усім відомо, що корпорації - це не лише банкомати для своїх акціонерів, вони також надають товари та послуги своїм споживачам, а також роботу та доходи своїм працівникам. Усі, крім більшості економістів” (2015).

У 2017 р. в праці “Компанії повинні максимізувати добробут акціонерів, а не ринкову вартість” Олівер Харт та Луїджі Зінгалес вносять певні зміни до існуючої концепції КСВ. За їх теорією, відповідальність за екстернальний вплив не лежить на менеджерському рішенні. Автори зазначають, що “акціонери компанії (у випадку з інституційними інвесторами, тими, хто інвестує в інституції) - це звичайні люди, які в повсякденному житті турбуються про гроші, але не тільки про гроші. Вони мають етичні та соціальні почуття” (2017). Вони також зазначають, що благополуччя акціонерів не дорівнює ринковій вартості компанії і несе в собі дещо більше ніж просто бажання отримати дивіденди.

Отже, враховуючи всі згадані особливості історичного формування та функції притаманні практикам КСВ, а також, зважаючи на динамічну зміну парадигми поглядів та підході КСВ, можна узагальнити наступне актуальне визначення КСВ: це ряд методик, практик та цінностей, що притаманні

бізнесу, та підтримуються державою, і направлені на забезпечення підвищення якості життя суспільства, включаючи як прямих споживачів товарів виробництва, так і споживачів екстернального впливу цього виробництва, а також працівників і акціонерів компанії. Витрати на КСВ можна поділити на благодійні, що не несуть ніякої фінансової вигоди для підприємства та витрати на довгостроковий розвиток, що часто не несуть моментальної віддачі для підприємства, проте підсилюють його довгострокову позицію, зменшуючи ряд майбутніх витрат, приваблюючи інвестиції та підіймаючи рівень довіри до підприємства.

1.2. Історичні особливості розвитку соціальної відповідальності та інституціоналізації норм КСВ у міжнародній практиці

Для того, аби зрозуміти природу формування і впровадження КСВ необхідно розглянути його історичні витоки, особливості формування відношення до нього та приклади його застосування у різні часи.

Відповідно до інформації, що надається в міжнародному освітньому онлайн виданні Thomas, масове впровадження заходів, які сьогодні можна віднести до прикладів впровадження КСВ прослідковуються майже з початку індустріальної революції у США в XIX ст. (2019). На той час почала зароджуватися ідея підвищення благополуччя, працездатності та продуктивності працівників задля максимізації їх виробничого потенціалу та прибутку фірми відповідно. Проте, це, безумовно, не єдиний фактор, що спричинив зародження такого поняття як КСВ. Іншим фактором, що вніс певний вплив на світову, а найбільше американську, економічну і соціальні системи стала перша світова фінансова криза 1857 р. у США. Окрім значних економічних наслідків, відбулося також і загострення соціального невдоволення населення (1937). Основними причинами невдоволення

населення в цей період були тяжкі умови праці, робочий графік (від 14 до 20 рекордних годин на добу), експлуатація жінок та дітей (починаючи з 5-6 років). Це призвело до розвитку ідеї соціального захисту, що включав покращення соціальних умов життя, зменшення бідності та зменшення незадоволення населення.

Іншим важливим фактором являється поява феномену філантропії та благодійництва. Для прикладу відомий бізнесмен другої половини XIX ст. Ендрю Карнегі, за даними New York Times, протягом свого життя виділив на благодійництво більше 350 мільйонів доларів, та заповів до 30 мільйонів після своєї смерті (1919 р.). Основними сферами які фінансував Карнегі були наука, медицина, мистецька сфера. Деякі започатковані ним благодійні організації працюють і досі.

Наступним етапом в історії формування КСВ можна назвати зародження патерналістського підходу в управлінні. Цей підхід характеризується тим, що менеджер відноситься до працівників з більшим розумінням їх потреб і враховує їх при прийнятті певного рішення. Управлінець організовує тут робоче місце так, щоб кожен працівник відчував повагу до себе, та знаходився в сприятливій атмосфері. Одним з піонерів такого підходу стали підприємства Генрі Форда, що мав батьківський підхід до своїх працівників, поєднуючи в своїй фігурі повагу, авторитет та розуміння (Paria, 2022). У 1914 р. він виділяє 10 мільйонів доларів з прибутку своїм робітникам для підвищення їхньої заробітної плати та зменшення робочого часу.

Остаточна ідея КСВ починає формуватися після Другої світової війни. Окрім прямого впливу діяльності компанії на її працівників та споживачів, починає з'являтися поняття екстернального впливу. Приходить розуміння взаємозв'язку корпоративного та суспільного благополуччя. Великі компанії починають приймати факт своєї відповідальності не лише за випуск продукції, а й за вплив, який вони справляють на різні сфери

суспільного життя. Відмінність від патерналістського підходу полягає у тому що тепер менеджер піклується не лише про продукт та працівників, але й, як сказав Франк Д. Абрамс, “Роль менеджерів полягає в тому, щоб підтримувати справедливий і робочий баланс серед претензій різних безпосередньо заінтересованих груп ... акціонерів, співробітників, клієнтів і громадськості в цілому. Керівники бізнесу набувають професійного статусу частково тому, що основою у своїй роботі вважають обов’язки перед громадськістю» (Corning, 2019). Так, наприклад в управлінні Jonson&Jonson вважають, що їх першочергова відповідальність лежить перед лікарями та пацієнтами, а не перед інвесторами (Reich, 2014).

Розвиток різноманітних міжнародних стандартів щодо соціальних та екологічних вимог до бізнесу спричинив активізацію КСВ. Міжнародні організації, основною метою яких є суспільний розвиток почали розробляти ряд механізмів для вимірювання та оцінки впливу КСВ на продуктивність підприємств та на боротьбу з глобальними проблемами. У 1990 р. відбулася перша індексація бізнесу за принципами ESG. Компанія MSCI визначає свою місію так: “Проведення індексації ESG... що розроблені для представлення ефективності найбільш поширених підходів до інвестування ESG шляхом включення, переоцінки або виключення компаній за допомогою критеріїв ESG” (MSCI, 2022).

Індексація різних підприємств надала інвесторам можливість підібрати для фінансових вкладень таку компанію, яка, серед інших показників, також відповідає і високим соціальним та екологічним стандартам, що зменшує ризики та підвищує шанс її довгострокового стабільного зростання.

Починаючи з 2000-х рр. багато транснаціональних та національних корпорацій вже активно інвестували в КСВ своїх компаній. В літературі, міжнародних дослідженнях, конференціях та на багатьох інших заходах все частіше піднімалися питання пов'язані з КСВ та наявними проблемами

екстернального впливу бізнесу. Серед таких питань найбільше занепокоєння викликали: корупція та ухилення від податків, зростання нерівності, вплив на навколишнє середовище, інклюзивність та дотримання прав людини. Ці та деякі інші підходи по сьогоднішній день залишаються актуальними.

Значний вплив на поширення КСВ спричинив розвиток міжнародних ініціатив, норм і стандартів у цій сфері. Зокрема, такий вплив мала неприбуткова організація CDP (Carbon Disclosure Project), націлена на інформування усіх заінтересованих сторін у покращенні показників екологічності їхньої діяльності. Відповідно до місії компанії, вона “хоче бачити процвітаючу економіку, яка працює на людей і планету в довгостроковій перспективі... зосереджує увагу інвесторів, компаній, міст і урядів на побудові сталої економіки, вимірюючи їхній вплив на навколишнє середовище та покращуючи його” (CDP, 2022). Основна діяльність компанії полягає у періодичному випуску звітів з точними показниками екологічності корпорацій та населених пунктів (міст, регіонів, країн).

У 2007 р. було створено ініціативу щодо сертифікації компаній, які піклуються про своїх стейкхолдерів. Ініціатива створена компанією B Lab і має назву B Corp (Certified B Corporation). На сьогоднішній день сертифікати вже отримали 4 тисячі компаній у 77 країнах, більше ніж у 153 різних галузях. Метою B Lab є створення «глобальної спільноти сертифікованих корпорацій B, які відповідають найвищим стандартам перевірених, загальної соціальної та екологічної ефективності, публічної прозорості та юридичної відповідальності” (Michael Bell, 2022). Для проходження сертифікації компанія має повністю відповідати п'яти пунктам: прозорості, підзвітності, рівню виконання тесту організації (кожні два роки), доступності та відповідності витрат їх доцільності та інформації наданій у звітності. Цей сертифікат не лише дозволяє інвесторам розуміти

рівень розвитку КСВ компанії, але й значно підвищує її імідж на міжнародній арені. Компанія також надає можливість проходження тесту, що показує оцінку рівня впливу діяльності компанії та надає рекомендації для поліпшення цих результатів.

У 2015 році було створено та підписано Паризьку угоду, що є документальним представленням рамкової конвенції ООН про зміну клімату. Дана конвенція спонукає та зобов'язує усіх учасників до створення та посилення дій задля запобігання зміни клімату, а також до організації дій щодо нейтралізації негативного впливу впроваджених інструментів боротьби зі зміною клімату на менш розвинених учасників конвенції. Дана угода є однією з основних нормативно-правових інституцій, що дала значний поштовх розвитку КСВ у минулому десятилітті як завдяки державному впровадженню, так і завдяки зацікавленості та ініціативі бізнесу.

Починаючи з 2015 р., система, що раніше діяла лише у Євросоюзі, та зобов'язувала всі великі компанії надавати звіти про свою нефінансову активність починає також діяти в США, Британії, Індії та Китаї. У 2016 р. створюється “G20 sustainable financing working group”, що націлена на аналіз та визначення перепон для розвитку і впровадження зеленої економіки. Невдовзі після свого створення та низки трансформацій організація сфокусувалася на покращенні звітів зі сталого розвитку та КСВ, індексації та визначенні зелених підприємств для залучення інвестування у “зелену” модернізацію економіки та “узгодження зусиль міжнародних фінансових установ із Паризькою угодою” (Lenain, 2022).

У 2019 р., на зустрічі “Круглого столу бізнесу США” 200 великих американських компаній оголосили рішення про “Нові цілі корпорацій”. У цьому документі зазначається офіційна зміна напрямку розвитку цих підприємств від забезпечення чистого прибутку акціонерів до вираження прихильності до своїх стейкхолдерів через наступні кроки: створення

цінності для них, інвестування у працівників, чесність та етичність з постачальниками, підтримка ком'юніті, у яких організації проводять свою діяльність та створення довгострокової цінності для своїх акціонерів, які забезпечують можливість компанії інвестувати, рости та створювати інновації (2019).

1.3. Методологічні підходи дослідження впливу КСВ на національну конкурентоспроможність

У процесі свого формування поняття національної конкурентоспроможності так само як і поняття корпоративної соціальної відповідальності, зазнало ряд метаморфоз. На сьогоднішній день найчастіше в літературі зустрічається таке тлумачення національної конкурентоспроможності: “це здатність національної економіки розвиватися, що вимірюється набором факторів, реформ та інститутів, які визначають рівень продуктивності країни” (2006). Також, Організація з економічної співпраці та розвитку (OECD) дає наступне визначення цьому поняттю: “здатність нації виробляти товари та послуги, здатні протистояти міжнародній конкуренції в умовах збереження і збільшення реального внутрішнього доходу” (1992). Серед популярних підходів до визначення національної конкурентоспроможності необхідно також зазначити модель запропоновану Майклом Портером у 1998 р. У моделі, яку прийнято називати “Діамантом Портера”, автор спирається на основні фактори продуктивності виробництва (земля, праця, капітал), проте він зазначає, що для досягнення найвищої продуктивності обов'язковою умовою виступає поєднання наступних факторів: стратегії, структури та конкурентів компанії, наявності та стану трьох основних факторів продуктивності, стану попиту та роль суміжних і підтримуючих галузей (1998). Автор зазначає,

що конкурентоспроможність країни базується на конкурентоспроможності та успішності її компаній у різних галузях.

Якщо більш детально розглянути модель запропоновані Майклом Портером, то, спираючись на інформацію наведену в попередніх розділах, можна вивести причинно наслідковий зв'язок між впровадженням КСВ у різних формах бізнесу та підняттям рівня національної конкурентоспроможності країни. В першу чергу впровадження КСВ впливатиме через пункт наявності та стану трьох основних ресурсів. Як зазначалося, КСВ позитивно взаємовпливає на такі ключові показники продуктивності фірми як здоров'я та безпеку працівників, їх навички (фактор праці), навколишнє середовище, використання водних та енергетичних ресурсів (фактор природних ресурсів). Доступність та економічну спроможність постачальників також можна віднести до чинника впливу на фактор природних ресурсів, оскільки постачальники знаходяться на початку ланцюгу доданої вартості, а отже їх вплив на стан природних ресурсів та навколишнього середовища більший ніж у фірми покупця-виробника.

Однією з організацій, що займається вимірюванням та індексацією національної конкурентоспроможності країн є Міжнародний Економічний Форум (WEF), згідно з підходами якого: “Рівень конкурентоспроможності визначає стійкий рівень процвітання, якого може досягти економіка. Іншими словами, більш продуктивні країни, як правило, здатні виробляти вищий рівень доходу для своїх громадян. Рівень продуктивності також визначає норми прибутку, отримані від інвестицій (фізичних, людських і технологічних) в економіку” (2019). Для вимірювання конкурентоспроможності організація використовує Індекс зростання конкурентоспроможності (CGI), що включає більше ніж 100 змінних для вимірювання факторів поділених на чотири основні групи. Ці групи та їх основні елементи зображені у Таблиці 1.1.

Основні фактори вимірювання ІЗК

Індекс зростання конкурентоспроможності			
Сприятливе середовище	Людський капітал	Ринки	Екосистема Інновацій
Інституції	Здоров'я	Ринок продукції	Бізнес динаміка
Інфраструктура		Ринок праці	
Адаптація інформаційних та комунікаційних технологій	Навички	Фінансова система	Спроможність для впровадження інновацій
Макроекономічна стабільність		Розмір ринку	

Подібно до причинно-наслідкового зв'язку, наведеного з використанням моделі Портера, тут так само можливо вказати на фактори взаємозалежності між впровадженням практик КСВ та ростом конкурентоспроможності країни. Як видно з Табл. 1.1, найбільший вплив впровадження КСВ імовірно чинить через фактор людського капіталу, адже впливає на дві основні його складові: здоров'я (через зменшення негативних екстерналій на навколишнє середовище, зменшення використання несприятливих хімічних елементів при виробництві, підтримку здорового робочого середовища для працівників тощо) та навички (курси підвищення кваліфікації для працівників, організація програм стажування для студентів, міжнародний обмін працівниками тощо). Окрім цього впровадження різних заходів КСВ також може

позначатися на ринку продукції, ринку праці та на темпах впровадження та спроможності інновацій. Одним із важливих каналів впливу КСВ на конкурентоспроможність є транспарентність бізнесу, що зумовлює покращення інвестиційної привабливості окремих компаній та інвестиційного клімату національної економіки. Важливо відмітити, що сьогодні значно зростає попит на інвестування в підприємства з розвиненою системою КСВ. Прикладом може слугувати історія компанії Goldman Sachs, яка після Малазійського скандалу у 2012 р., втративши довіру значної кількості своїх клієнтів, переорієнтувала свої інвестиційні пропозиції на фірми спрямовані на впровадження сталого розвитку, зеленої економіки та корпоративної соціальної відповідальності, завдяки чому повернула собі ім'я найбільшого інвестиційного банкінгу у світі (Goldman Sachs, 2020). Таким чином, впровадження КСВ впливає і на фактори фінансової системи та бізнес динаміки.

Ще однією формою індексації національної конкурентоспроможності, що широко застосовується і налічує більше 340 змінних, що періодично оновлюються при розрахунках, є система Міжнародного Інституту Розвитку Управління. Організація визначає конкурентоспроможність як порівняння різних наявних комбінацій факторів продуктивності двох суб'єктів конкуренції, що виникають при їх протиставленні і ведуть до їх розвитку (IMD, 2021). Наразі рейтинг розглядає показники у 20 категоріях, що відповідають 5 основним параметрам конкурентоспроможності: економіка, державне управління, бізнес та інфраструктура. Серед цих категорій найбільше підвладні впливу впровадження КСВ саме бізнес параметри, зокрема такі: ринку праці, фінансів, управлінських практик та підходів і цінностей бізнесу. Проте, подібно до вищезгаданого рейтингу ІЗК, так само піддаються впливу категорії таких змінних як: здоров'я та навколишнє середовище, освіти та наукової інфраструктури, працевлаштування та соціальної політики.

Важливо сказати, що починаючи з 2020 р. до рейтингу конкурентоспроможності IMD було також додано ряд нових змінних, що аналізують відповідність країни за успіхом у досягненні цілей сталого розвитку. Окрім вище згаданих, рейтинг також включає стан інклюзивності та рівня автономності і самовизначення серед населення (розширення можливостей) (2021).

Отже, як можна побачити з теоретичного розділу, визначення корпоративної соціальної відповідальності впродовж останніх десятиліть зазнало певних змін. Так само і практичне впровадження заходів КСВ, що почалося задовго до його наукової аргументації, зазнало певної модифікації, що вплинула на його теперішню форму і, безумовно, вплине на майбутню парадигму поглядів щодо цього питання. Бачення різних вчених відрізнялися, а іноді навіть і суперечили одне одному. Так само і поняття конкурентоспроможності досі не досягло усталеного розуміння і, відповідно до вимог часу, досі змінюється та вдосконалюється. Існування різних систем індексації конкурентоспроможності також доводить неоднозначність у поглядах вчених відносно цього поняття. Проте, безперечно, обидва явища - КСВ та конкурентоспроможність - взаємопов'язані і впливають одне на одного. Саме через це, існує необхідність їх більш глибокого дослідження, а саме дослідження їх залежності одне від одного. Таке дослідження дасть змогу не лише краще розібратися у суті цих понять, але й допоможе висунути ряд практичних порад та рекомендацій для розвитку конкурентоспроможності різних суб'єктів економічної діяльності.

Розділ 2. АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА КСВ

2.1. Особливості формування національних моделей КСВ

Вчені класифікують заходи корпоративної відповідальності за різними критеріями. Однією з таких класифікацій, що спирається на такі критерії як: рівень державного втручання, модель управління, рівень та напрямки розвитку формальних та неформальних інститутів, є поділ за географічними (національними) характеристиками. Відповідно виділяються такі моделі:

- Західноєвропейська
- Скандинавська
- Японська
- Американська

Основним показником, який відрізняє ці моделі є саме роль держави у регулюванні та підтримці розвитку КСВ. Водночас, такі чинники як процеси впровадження КСВ, сприйняття ідеї суспільством і основні напрямки КСВ так само відіграють важливу роль у цій класифікації.

Західноєвропейська модель КСВ. У країнах, які традиційно прийнято відносити до цієї моделі характерною ознакою є високий рівень втручання держави у сферу бізнесу. У зв'язку з історичною та правовою базою формування інститутів у європейських країнах держава має сильний вплив на ведення бізнесу не лише через фіскальну чи законодавчо-правову систему, але й завдяки поширеній практиці партнерських відносин (присутність представника державного апарату у акціонерних товариствах та управлінні компаній).

Чинником активізації КСВ у західноєвропейських країнах стала зустріч представників приватного та державного сектору у Лісабоні в 2000

р., де основною темою для обговорення стали шляхи та механізми підвищення конкурентоспроможності бізнесу, в тому числі через впровадження КСВ.

Причиною такого активного втручання держави в ведення бізнесу і вимог до запровадження КСВ стало загострення соціально-економічних та екологічних проблем у регіоні, що широко висвітлювалося та привертало увагу громадських організацій, медіа, профспілок та бізнес асоціацій. Саме завдяки цьому питання КСВ перестало бути виключним вибором бізнес стратегії підприємств, та переросло у питання національного масштабу.

Серед основних напрямків КСВ у цій моделі виділяються практики направлені на подолання безробіття, підтримка біженців, боротьба з ейджизмом, інклюзивність, расова та гендерна рівність, збереження національної ідентичності та збереження навколишнього середовища. Одним з прикладів інституційного обрамлення цієї моделі може слугувати Європейська Програма Працевлаштування та Соціальних Інновацій 2011-2020, що спрямована на забезпечення біженців та їх сімей офіційним працевлаштуванням (2018).

Саме Великобританія є одним з родоначальників руху корпоративної соціальної відповідальності, як одна з перших країн, що почала впроваджувати масштабну індустріалізацію, а також завдяки широкій мережі колоніальних, ресурсних та авторитетних зв'язків, як однієї з найрозвиненіших країн того часу та сьогодення. Саме британська компанія Роберта Оуена була першою, що запровадила гарантії дотримання безпеки праці та соціального захисту для своїх працівників (Husted, 2015).

Серед механізмів державного регулювання сфери КСВ провідну роль відіграє державно-приватне партнерство (ДПП), що стимулює розвиток соціальної інфраструктури та різних сфер суспільної зацікавленості (освіти, медицини тощо).

Значну роль у розвитку британської моделі КСВ відіграє громадський сектор та відчутна активна підтримка ЗМІ. Так, національне видання «Таймс» публікує щотижневі індекси соціальної відповідальності корпорацій.

Як показано в Графіках 2.1-2.5, починаючи з 2000 р. виділення парникових газів у Британії скоротилося майже вдвічі з 8,84 тон на душу населення до 4,56 тон. При цьому виділення небезпечних речовин поступово скорочувалося майже на всьому проміжку, зазнавши мінімального зростання лише у 2010 та 2012 рр. Динаміка росту погодинної компенсації праці також залишалася позитивною на всьому проміжку часу, зазнавши найбільшого росту у 2020 р., піднявшись на 13,5% порівняно з 2019 р. Трохи складніше виглядає ситуація з динамікою зміни мультифакторної продуктивності країни. Як відомо, цей показник пояснює зміни, що відображаються при відсутності змін у основних факторах виробництва - праці та капіталі, та включає: зміни у практиці управління, іміджі компанії, зміни в організаційній структурі, доступ до інформації, побічні ефекти від виробничих факторів (задоволення та безпека працівників тощо), ефект масштабу, асинхронність інформації, помилки при коригуванні та вимірюванні тощо. Мультифакторна продуктивність зберігала позитивне значення, хоча й падала в динаміці підвищення, до кризи 2008 р., після чого набувала як додатних так і від'ємних значень. Станом на 2020 р. цей показник після повільного зростання з 2016 р. знову впав на 0,74 % у порівнянні з 2019 р. Проте, знову ж таки, необхідно зазначити, що цей показник відображає широкий спектр факторів, та включає як внутрішні, так і зовнішні чинники впливу на продуктивність. Індекс людського капіталу зазнав невеликого зростання з 2016 р., та досягши 0,8 (з 1,0) у 2017 р. залишався на цьому рівні до 2020 р.. Виробництво електроенергії - показник, зменшення якого є складовою рівня конкурентоспроможності країни, впав на 13,9% до 2019 р., та складав

лише 310 339 ГВ на год. Проте, як одна з найрозвиненіших країн світу, Британія зазнала значного впливу Світової економічної кризи 2008 р., тому її показники конкурентоспроможності впали після 2008 р. У 2007 р. країна зайняла 2 місце у рейтингу національної конкурентоспроможності, проте у 2008 р. вона опустилася до 9 місця та досягла лише 13 сходинки у 2010 р. Поступово вирівнюючи своє положення починаючи з 2011 р. Великобританія посідає 9 місце у рейтингу станом на 2019 р.

Рисунок 2.1

(OECD, 2021)

Рисунок 2.2

(OECD, 2021)

Рисунок 2.3

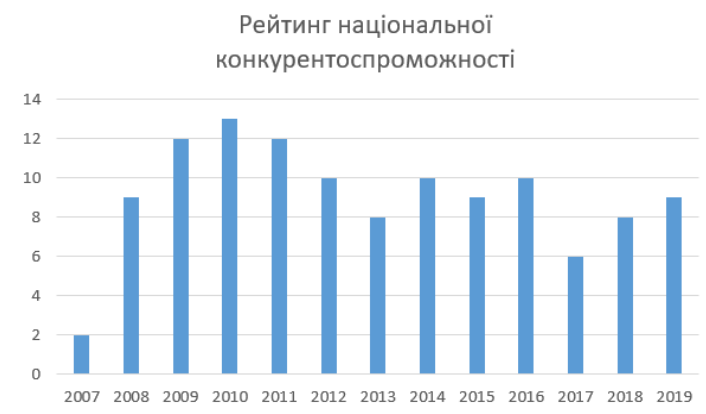
(OECD, 2021)

Рисунок 2.4

(OECD, 2021)

Рисунок 2.5

(Trading economics, 2019)

Скандинавська модель (Швеція, Норвегія, Данія та Фінляндія).

В науковій літературі окремо також виділяють цю національну модель, основними характерними відмінностями якої є значно нижчий рівень індивідуалізації ніж в інших популярних моделях, та розподіл обов'язків між бізнесом та державою. Ця модель певним чином відображає ідеї Мілтона Фрідмана, які вже згадувалися вище, коли бізнес працює і платить податки, а держава використовує їх на соціальні та екологічні програми. Для країн, де діє скандинавська модель, характерними є високі податки, проте, в той же час, велика кількість розвинених механізмів стимулювання бізнесової діяльності. Основними напрямками впровадження КСВ так само як і в західноєвропейській моделі є соціальна сфера та навколишнє середовище, при цьому філантропія не надто розповсюджена. Варто також відзначити, що серед негативних аспектів цієї національної економічної системи є те, що висока податкова ставка іноді може призводити до ухилення від сплати податків, переведення бізнесу у офшорні зони, релокації підприємств тощо.

Як вказано у Графіках 2.6-2.10, хоча загальна динаміка виділення парникових газів в Норвегії знизилася з 2000 р., це зниження склало лише 1.2 відсотки. Проте, на цьому проміжку виділення парникових газів було найвищим у 2010 р., і склало 8.18 тонн на особу. Після цього динаміка пішла на спад, досягнувши 6.92 тонн на особу в 2020 р. Динаміка росту погодинної компенсації праці залишалася позитивною на всьому проміжку часу, проте, щорічний приріст поступово зменшувався. Мультифакторна продуктивність, подібно кейсу Британії, зазнала найбільшого спаду через кризу 2008 р., проте, необхідно зазначити, що вона поступово спадала ще з 2000 р.. Динаміка росту мультифакторної продуктивності досягла додатного значення після 2013 р., та продовжувала зростати наступні п'ять років до 2018, після чого знову опустилася нижче нуля. Індекс людського

капіталу в Норвегії виріс з 7.7 балів до 8 у 2017 р., та залишався таким до 2019 р. Рейтинг конкурентоспроможності країни був на найвищому рівні протягом 2014 - 2016 рр., коли країна посідала 11 місце. Також необхідно відмітити, що криза 2008 р. не лише не мала негативного впливу на рейтинг країни, а навпаки, протягом 2007 - 2010 рр. країна поступово піднялася з 17 на 14 місце в рейтингу.

Рисунок 2.6

(OECD, 2021)

Рисунок 2.7

(OECD, 2021)

Рисунок 2.8

(OECD, 2021)

Рисунок 2.9

(Trading economics, 2019)

Рисунок 2.10

(OECD, 2021)

Американська національна модель КСВ. На противагу західноєвропейській моделі, що характеризується активним втручанням держави в економічні процеси, американська модель характеризується значно більш лояльним та ліберальним підходом. Як було показано в попередньому розділі, саме американські підприємства були одними з перших, які спочатку спонтанно, а пізніше і цілеспрямовано почали вводити різні заходи КСВ до своїх стратегій. Так само, саме американські бізнесмени та американські громадські організації ввели у практику періодичні філантропічні відрахування на різні соціальні, мистецькі та екологічні цілі.

Одним із рушіїв розвитку КСВ стало запровадження концепції «суспільного договору» між бізнесом і суспільством, що була ініційована у 1971 р. Комітетом Економічного Розвитку США. Цей договір висунув ідею про те, що компанії функціонують і існують завдяки суспільній згоді, і, отже, існує зобов'язання робити свій внесок у потреби суспільства (Colombo, 2021). Він наголошує на трьох головних цілях: забезпечити робочі місця та економічне зростання через підтримку бізнесу, прозорість для працівників і споживачів, та участь фірм у соціальному розвитку регіонів їхньої діяльності та кінцевого споживання їхнього продукту. Цей, здавалося б, незначний крок показує ставлення до соціальних проблем, що панувало на той час в американському соціумі, і пояснює подальше поширення і популяризацію корпоративної соціальної відповідальності у США.

Подальший розвиток КСВ відбувся завдяки лібералізаційним реформам Рональда Рейгана, що зменшили податкове навантаження на фірми та корпорації, тим самим створюючи для них певний фінансовий простір для впровадження заходів корпоративної соціальної відповідальності. Як наслідок, все більше організацій почали включати

соціальні інтереси у свою бізнес-практику, стаючи більш чуйними до своїх внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів.

В той час як західноєвропейська система шляхом підвищення оподаткування здатна перенаправити кошти на вирішення соціальних та екологічних проблем, американська система направлена на зниження оподаткування як стимулюючий механізм для впровадження КСВ та благодійної активності організацій. У деяких випадках компанія завдяки своїй благодійній діяльності може уникнути сплати податків на нерухомість та продажі. Компанії, які підтримують працевлаштування вразливих суб'єктів (інваліди, пенсіонери тощо), отримують низку преференцій та пільг при кредитуванні. Проте, уряд не регламентує чітких та суворих вимог і дає бізнесу самостійно вибрати напрями, в яких він хоче здійснювати КСВ. Серед найпопулярніших напрямів є медицина, освіта, пенсійні програми. Також варто зазначити, що багато проблем викликають доволі помітну соціальну мобілізацію населення (екологічні рухи, расова дискримінація, гендерна рівність та підтримка ЛГБТ). Часто така мобілізація населення сприяє переходу компаній до соціально активної діяльності.

У 2016 р. уряд США розробив Національний план дій (НПД) щодо відповідальності у діловій поведінці (Responsible Business Conduct. First National Action Plan for the USA), направлений на популяризацію та забезпечення сталого розвитку і впровадження КСВ через підсилення державної активності, розробки спільної для всіх штатів системи реформ, підвищення стандартів і покращення координації співпраці між державою та бізнесом (особливо транс національними корпораціями). Можна виділити такі основні цілі подані в документі:

- Компанії, особливо ті, що працюють на міжнародному ринку, повинні стати прикладом для наслідування у сфері прозорості, екологічності та за рівнем соціального внеску.

- Необхідний постійний взаємозв'язок між акціонерами, управлінням, працівниками, споживачами та локальною спільнотою.
- Необхідна активна популяризація та забезпечення соціального внеску бізнесу.
- Необхідно провести ряд досліджень для виявлення підприємств що впроваджують практики КСВ.

Дане впровадження значно стимулювало сучасний розвиток КСВ в США. Ряд прийнятих заходів у рамках цього плану не лише збільшило частоту впровадження КСВ Американськими підприємствами, проте також спонукало їх до розвитку вже існуючих практик. Поширення вказаних цінностей міжнародними корпораціями вплинуло на пришвидшення розвитку даного питання у всьому світі. Цей план також став опорою для впровадження ряду нормативно-правових актів та міжнародних угод.

Значна роль у розвитку американської моделі КСВ належить соціальному звітуванню компаній щодо соціально-відповідальної поведінки. Так, згідно із дослідженням інституту «Governance and Accountability Institute (G&A Institute)», у 2010 р. лише 19% компаній у рейтингу S&P 500 займалися підготовкою нефінансової звітності, а у 2011 р. їхня кількість збільшилася до 53%.

З Графіків 2.11-2.15 видно, що виділення парникових газів значно впало в Сполучених Штатах протягом 2000-2020 рр. Якщо у 2000 р. загальна сума виділених парникових газів на особу складало 20.29 тонн, то у 2020 р. ця цифра склала 12.98 тонн. Хоча обсяг виділення забруднюючих речовин стабільно спадав на всьому проміжку часу, необхідно зазначити, що американські корпорації вже доволі довгий час практикують релокацію високоінтенсивно-забруднюючих підприємств до країн що розвиваються в Азії та Африці, що також може бути однією з причин зменшення викидів парникових газів. Динаміка збільшення погодинної компенсації праці хоч і спала з 2002 р., залишалася позитивною на всьому проміжку часу.

Найбільший приріст відбувся у 2020 р., коли погодинна компенсація праці зросла на 6.8 відсотків порівняно з попереднім роком. Хоча індекс людського капіталу зріс з 0.76 до 0.8 у 2017 р. починаючи з 2018 р. він опустився до значення 0.7 та залишався таким до 2020 р. Довгий час, враховуючи роки Світової кризи США знаходилися на першій сходинці у рейтингу національної конкурентоспроможності, проте, починаючи з 2010 р. країна почала втрачати своє первенство та опустилася до 7 місця у 2013 р. Проте США знову зайняли перше місце у рейтингу в 2017 та 2018 рр., і друге місце в 2019 р.

Рисунок 2.11

(OECD, 2021)

Рисунок 2.12

(OECD, 2021)

Рисунок 2.13

(OECD, 2021)

Рисунок 2.14

(Trading economics, 2019)

Рисунок 2.15

(OECD, 2021)

Японська національна модель КСВ. Японську національну модель КСВ прийнято виділяти серед інших у зв'язку з її глибокою інституційною ідентичністю і особливим історичним змістом. Дана модель базується не лише на економічних засадах і законодавчих нормах, але в першу чергу на національній ментальності. За словами японської вченої Куоко Фукукава “в Японії компанія вже давно пов'язана з формуванням спільноти, і, таким чином, становить основу суспільства, до якого належить окремий працівник” (2003).

Відмінність від американської та західноєвропейської моделей полягає у особливому підході держави до компанії, а компанії до працівників та суспільства: в Японії поширена практика коли людина працює в компанії протягом усього свого життя, тому компанії приділяють значну кількість уваги забезпеченню працівників житлом, освітою та іншими соціальними благами. Великі компанії були створені на основі злиття маленьких і швидко досягли успіху зайнявши значну частку ринку, при цьому часто базуючись не на акціонерній капіталізації, а на банківському фінансуванні. Держава має значний вплив на ведення бізнесу в цій країні, проте її реформи та інтервенції базуються на тісній кооперації з бізнесом задля досягнення благополуччя суспільства та боротьби з безробіттям.

У другій половині минулого століття соціальні проблеми перепрацювання, стресу спричиненого робочим процесом, нерівності та екологічні проблеми призвели до певних трансформацій традиційної системи цінностей. Державні органи запровадили ряд механізмів для детальнішого контролю за впровадженням практик КСВ.

У 2002 р. завдяки кооперації представників бізнесу, науки та держави було створено ряд рекомендацій щодо корпоративних кодексів поведінки, які були націлені на покращення відносин між виробниками та споживачами.

Проте, не дивлячись на значний вплив держави, великий досвід державного стратегічного планування та контролю державними органами якості та напрямків впровадження КСВ, основним суб'єктом соціальних ініціатив залишається компанія та кооперація між компаніями, а об'єктом - її працівники. В Японії поширений досвід створення окремих підрозділів компанії направлених на подолання соціальних проблем, а також приватного володіння об'єктами соціальної інфраструктури (приватна власність на джерела вироблення та транспортування й розподілу електроенергетики, транспортування, телекомунікації тощо).

Графіки 2.16-2.20 показують, що виділення парникових газів в Японії певною мірою знизилося з 2000 по 2020 рр. Проте, на відміну від попередніх країн, в Японії це падіння не мало стабільного характеру. Виділення забруднюючих речовин в повітря різко скоротилося у 2009 р., після чого так само різко піднялося і досягло рекордної позначки за це двадцятиліття 9.82 тонн на особу у 2013 р. Після цього виділення парникових газів продовжило спадати до 2020 р., коли цей показник склав 8.91 тонн. Не дивлячись на підхід КСВ, що направлений на задоволення потреб працівників, динаміка підвищення компенсації праці в Японії з 2000 до 2013 р. як правило знаходилася нижче нуля (окрім 2004, 2005 та 2011 рр.), проте після 2012 р. зростала, досягши рекордного за цей проміжок зростання на 3,06 відсотків у 2018 р.. Проте, індекс людського капіталу, впавши з 0.84 до 0.8 у 2017 р. залишався таким аж до 2020 р.

Рисунок 2.16

(OECD, 2021)

Рисунок 2.17

(OECD, 2021)

Рисунок 2.18

(Trading economics, 2019)

Рисунок 2.19

(OECD, 2021)

Рисунок 2.20

(OECD, 2021)

Мультифакторна продуктивність хоч і впала в 2008-2009 рр., проте це падіння було незначним і надалі, як правило, динаміка зростання була додатною. Рейтинг національної конкурентоспроможності Японії доволі не стабільний. На проміжку з 2007 по 2019 р. найвищу позицію країна мала у 2007 та 2018 рр., коли 5 місце у світі. Найнижче місце за цей час країна посіла у 2013 р. посівши 10 місце.

2.2. Регресійний аналіз залежності національної конкурентоспроможності від факторів КСВ

Як було вказано в попередніх розділах, існує теоретичний зв'язок, що поєднує корпоративну соціальну відповідальність та національну конкурентоспроможність. Даний підрозділ націлений на оцінку залежності конкурентоспроможності від факторів-складових КСВ у Британії. В розділах 1.3. та 2.1. вказується, що Британія являється одним з лідерів впровадження КСВ у світі, а також однією з країн з найтривалішою історією її впровадження. Особливості системи взаємодії бізнесу та держави з впровадження КСВ, а також ряду інституційних особливостей зазначених вище, приклад Британії дає змогу перевірити та проаналізувати вплив різних напрямків впровадження КСВ на конкурентоспроможність. На відміну від Японської національної моделі, де основним елементом є людський капітал, Британії не притаманна надмірна концентрація на одному напрямку впровадження КСВ. Також, на відміну від національної моделі США, британська модель дає можливість проаналізувати не лише обмежений вплив бізнесу, проте вплив співпраці між бізнесом та державою, що обмежує вплив сторонніх факторів у моделі, та дає змогу отримати надійніші результати.

Обрана для характеристики модель виглядає наступним чином:

$$NCR = MfP + EoE + SRD + Tf + GDP + u;$$

де NCR - рейтинг національної конкурентоспроможності країни; MfP - мультифакторна продуктивність; EoE - витрати на освіту; SRD - витрати на програми R&D; Tf - загальні надходження (total flows); GDP - ВВП.

Залежною змінною, відповідно до ідеї дослідження, було обрано рейтинг національної конкурентоспроможності, проте, у зв'язку зі зміною системи оцінювання у 2017 р., замість використання зведеного індексу

конкурентоспроможності, було обрано використати місце країни в загальному рейтингу конкурентоспроможності.

Оскільки країна входить до списку найрозвиненіших країн світу, та стабільно входить в 15 найкращих країн цього рейтингу, це мінімалізує похибку, що може виникнути в результаті розбіжності розвитку (*divergent development*), та вплинути не так на показники країни, як на її місце в рейтингу.

Також, у зв'язку з реверсивним розміщенням місць у рейтингу (від одного та вище, де перше місце вважається найкращим), при аналізі, вплив усіх незалежних змінних матиме обернений характер від отриманих коефіцієнтів.

Відповідно даним, що неодноразово зустрічаються в літературі, у класичній моделі конкурентоспроможності основними факторами її характеристики було прийнято вважати саме основні макроекономічні показники (2015). У зв'язку з цим, для отримання чіткіших результатів регресійної моделі, ВВП та загальні надходження було обрано у ролі контрольних змінних, що мають стабільний вплив на залежну змінну, та не мають прямого впливу на незалежну змінну.

Окрім цього, як було показано в попередньому підрозділі, усі змінні моделі були вражені наслідками світової економічної кризи 2008 р. Саме тому, було прийнято рішення не вводити до моделі фіктивної змінної (*dummy variavle*), що б позначала цей період.

Отримані результати регресії мають наступний вигляд (Рис. 2.21):

Регресійна модель оцінки впливу факторів на національну конкурентоспроможність

reg NCR MfP EoE Tf GDP SRD

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	13
Model	87.6300073	5	17.5260015	F(5, 7)	=	13.20
Residual	9.29306963	7	1.32758138	Prob > F	=	0.0019
				R-squared	=	0.9041
				Adj R-squared	=	0.8356
Total	96.9230769	12	8.07692308	Root MSE	=	1.1522

NCR	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
MfP	-106.4115	31.50832	-3.38	0.012	-180.9169	-31.90621
EoE	.7436446	.0986576	7.54	0.000	.5103565	.9769326
Tf	-.135559	.04228	-3.21	0.015	-.2355353	-.0355828
GDP	.0006368	.0001505	4.23	0.004	.0002809	.0009927
SRD	-3578.395	1621.848	-2.21	0.063	-7413.455	256.6648
_cons	-25.53217	23.38567	-1.09	0.311	-80.8305	29.76616

Отже, як видно з результатів аналізу, модель є адекватною, оскільки Prob>F знаходиться в рамках допустимих значень та не перевищує 0,01, що свідчить про доволі сильний зв'язок між залежним та незалежними факторами. Значення R-squared дорівнює 0.9, що говорить про те, що наведені фактори на 90% пояснюють зміни у залежній змінній.

Аналіз незалежних змінних також має допустимі значення P>|t|, хоч і відрізняється за рівнем впливу. Контрольні змінні дійсно мають вплив на національну конкурентоспроможність. При зростанні Мультифакторної продуктивності на 1 одиницю, рейтинг конкурентоспроможності зростає на 106, отже, при зростанні МфП на 1%, національна конкурентоспроможність підніметься на 1,06 %. При зростанні витрат на R&D на 1%, рейтинг конкурентоспроможності збільшиться на 35,78%, що говорить про сильну залежність між цими показниками, та показує необхідність розвитку та впровадження подібної практики, як складової КСВ, для збільшення продуктивності діяльності підприємств та для підняття національної конкурентоспроможності

Проте, наявна зворотна залежність між витратами на освіту та національною конкурентоспроможністю у Британії. Це може бути пояснено

двома причинами, що не виключають одна одну:

1. Історично інституту освіти в Британії приділялося дуже багато уваги. Диференціація академічних способів навчання досягла тут найвищого рівня. Сьогодні, одні з найвідоміших навчальних закладів як вищого, так і середнього рівнів знаходяться саме в Великобританії. Таким чином, кожна додаткова одиниця отриманої освіти, та витрат на освіту матимуть значно меншу граничну корисність, у порівнянні з менш розвинутими країнами. Таким чином, може виникнути ситуація, коли додаткові витрати на освіту будуть більшими ніж віддача від розвитку освіти для національної конкурентоспроможності. Таким чином, регресійний аналіз не дасть змоги проаналізувати розвиток системи освіти, проте характеризуватиме лише вплив витрат на освіту на конкурентоспроможність країни.

2. Вплив освіти на економічний розвиток країни, як правило, має значно довгостроковіший характер, ніж інші досліджені змінні. Враховуючи організаційну побудову системи освіти, можна прийти до висновку, що вплив від витрат на неї, матиме вплив на залежну змінну не моментально, а через певний період часу. В рамках цього дослідження вкрай важко проаналізувати подібний вплив, тому це питання залишається відкритим, і вартим уваги. Проте, в даному випадку, негативний коефіцієнт свідчить про те, що модель, знову ж таки, аналізує змінну витрат на освіту як зміну витрат, а не зміну продуктивності освіти.

У Рис. 2.22-2.23 показано приклади проведення тестів Бреуша-Пегана та Вайта. $Prob > F$ перевищує діапазон допустимих значень в обох випадках, що змушує нас відхилити нульову гіпотезу про присутність гетероскедастичності та автокореляції.

Тест Бреуша-Пагана

```
reg e2 MfP EoE SRD Tf GDP
```

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	13
Model	1.7421686	5	.348433719	F(5, 7)	=	0.24
Residual	10.0316862	7	1.43309803	Prob > F	=	0.9306
				R-squared	=	0.1480
				Adj R-squared	=	-0.4606
Total	11.7738548	12	.981154567	Root MSE	=	1.1971

e2	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
MfP	13.35486	32.73652	0.41	0.695	-64.05472 90.76444
EoE	.0274032	.1025033	0.27	0.797	-.2149785 .2697849
SRD	-709.9189	1685.068	-0.42	0.686	-4694.471 3274.633
Tf	-.0109654	.0439281	-0.25	0.810	-.1148388 .0929079
GDP	.0000921	.0001564	0.59	0.574	-.0002776 .0004619
_cons	6.273119	24.29726	0.26	0.804	-51.18077 63.72701

Тест Вайта

```
reg e2 yhat yhat2
```

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	13
Model	.696519694	2	.348259847	F(2, 10)	=	0.31
Residual	11.0773351	10	1.10773351	Prob > F	=	0.7372
				R-squared	=	0.0592
				Adj R-squared	=	-0.1290
Total	11.7738548	12	.981154567	Root MSE	=	1.0525

e2	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
yhat	.3239915	.4448182	0.73	0.483	-.6671253 1.315108
yhat2	-.0211237	.0269452	-0.78	0.451	-.0811613 .038914
_cons	-.3432152	1.841515	-0.19	0.856	-4.446366 3.759936

Отже, виходячи з інформації поданої в розділі, можна зробити висновок, що практика впровадження КСВ значно відрізняються у різних національних системах. Основними чинниками, що зумовлюють цю різницю є історичні передумови законодавча база та культура. Проте, також можна спостерігати зміну парадигми КСВ у різних країнах. Глибоке дослідження цієї проблеми дає змогу державним діячам та представникам бізнесу вводити зміни та коригувати наявні системи КСВ, запроваджувати нововведення у цій сфері та стимулювати створення практик КСВ у відповідності до потреб держави, різних галузей та суспільства.

Регресійний аналіз залежності національної

конкурентоспроможності від різних складових КСВ ще раз довів існування цієї залежності. Введення та стимулювання інновацій через R&D проекти, удосконалення менеджерських практик, організації ведення бізнесу, імідж компаній на ринку та інших складових прямо або опосередковано впливають на національну конкурентоспроможність, що видно на прикладі обраної для дослідження країни Великобританії. Наявний в країні підхід до питання подолання негативних екстерналій та підвищення добробуту населення також можна побачити виходячи зі статистики зменшення забруднення повітря, підвищення індексу людського капіталу та компенсації праці.

Розділ 3. ЗАХОДИ ТА МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИК КСВ В УКРАЇНІ

Попередні розділи чітко ілюструють взаємозв'язок та залежність національної конкурентоспроможності і корпоративної соціальної відповідальності. Цей зв'язок, посилений прикладами різних розвинених країн демонструє нагальну необхідність активного впровадження КСВ в Україні. Проте, дане впровадження буде неможливим без чіткого розуміння місії КСВ усіма учасниками ринкових відносин, та скоординованих дій держави і бізнесу.

На відміну від західних країн, де КСВ має більш ніж 200-ти річну історію, в Україні цю практику почали впроваджувати лише в ХХІ ст., оскільки в СРСР вона обмежувалася виключно “суботниками”, а після приватизації представники бізнесу спочатку не надто піклувалися про негативний екстернальний вплив. Під впливом Європейських країн, Мережа Глобального Договору ООН активно почала застосовуватися в Україні лише з 2008 р. Цей договір зобов'язує учасників дотримуватися ряду правил при веденні бізнесу, та включає підтримку екологічних норм, прав людини, забезпечення гідних умов праці тощо. Учасники також зобов'язуються щорічно звітувати про успіхи своєї діяльності в цих напрямках. Також, ряд українських компаній, починаючи з 2008 р., приєдналися до згаданої в попередніх розділах Ініціативи глобальної звітності. У 2013 р. було опубліковано указ Президента про створення координаційної ради для сприяння розвитку громадянського суспільства, однією з цілей якої була розробка Національної стратегії КСВ. Проте, концепцію не вдалося втілити у зв'язку з подіями Революції Гідності. Дана стратегія на 2016-2020 рр. була затверджена Указом Президента України №68 2016 р. Дана стратегія була націлена на подолання бідності, підвищення рівня освіти та покращення рівня життя.

Проте, навіть не дивлячись на участь Українських підприємств у різних міжнародних договорах та ініціативах щодо впровадження КСВ, фактично, існуючі практики мають епізодичний характер, обмежуються акціями благодійного напрямку та направлені на одну-дві конкретні соціальні сфери (медицина, освіта, інклюзивність тощо). Основними суб'єктами впровадження КСВ залишаються великі міжнародні компанії.

3.1. Пріоритетні заходи державного регулювання сфери КСВ

Наразі, державна політика щодо впровадження КСВ в Україні є не систематизованою, і часто формується за відсутності координації з бізнесом та громадськими організаціями. Основною причиною такого відставання від успішних прикладів інших країн є слабка законодавча база, застарілість деяких інститутів та корупція. Головною проблемою розвитку КСВ на державному рівні є її формальне відсторонення та відокремленість при створенні планів стратегічного розвитку міст та регіонів. Оскільки ідея КСВ все ще залишається порівняно новою і надто об'ємною, її часто намагаються перекласти на виключну відповідальність бізнесу, не утворюючи при цьому гідних механізмів стимулювання.

В даній роботі було розглянуто ряд законодавчих впроваджень, а також політик розвинених країн щодо КСВ, та вивчено зв'язок між різними напрямками його впровадження і формуванням переваг для національної економіки. Для підвищення ефективності впровадження КСВ в Україні, та для досягнення вищої національної конкурентоспроможності, державне управління має брати до уваги наступні аспекти:

1. Перш з все, необхідно залучитися підтримкою бізнесу на всіх його рівнях. Для цього потрібно створити достойну систему стимулювання впровадження КСВ на підприємствах (на прикладі західноєвропейської та британської моделей). Такими стимулами

можуть виступати податкові механізми (податкові канікули, зміна системи оподаткування земельної власності, зменшення податку на прибуток тощо), кредитні механізми (зменшення облікової ставки, безвідсотковий кредит зеленим підприємства або навіть від'ємний кредит малим підприємствам за прикладом Німеччини, але з висуненням певних умов, направлених на впровадження компаніями КСВ), кооперації держави з бізнесом (розділення фінансової відповідальності, соціальне партнерство) та інші нефінансові механізми (забезпечення пільгами та безкоштовне навчання працівників, розширення соціального пакету тощо).

2. Необхідною також є розробка та створення національного рейтингу, що б включав всі підприємства, що впроваджують КСВ в Україні. Цей рейтинг не лише вплинув би на імідж компанії, стимулюючи власників до розвитку соціальних стратегій своїх компаній, проте також міг би підвищити рівень національного та міжнародного інвестування фірми, що відповідають сучасним міжнародним критеріям у цій сфері. Оскільки однією з основних причин гальмування розвитку КСВ на думку багатьох вчених є брак коштів (Ляшук, 2019), буде актуальним залучення до створення цього рейтингу благодійних, громадських та міжнародних організацій.
3. Як показав аналіз національної конкурентоспроможності Британії, для розвиненої країни з сильним інститутом освіти, додаткові витрати на навчання не завжди є продуктивними. Проте, для України, як країни що розвивається, реформування та підняття якості освіти є одним з ключових аспектів національної конкурентоспроможності. Саме через освіту, держава може впливати на покращення існуючих та майбутніх менеджерських практик, якості продукції, стан ринку праці та умови праці. Висококваліфіковані працівники будуть здатні випускати більш високоякісні товари, наносячи менше шкоди

споживачам та довкіллю, що прямо впливатиме як на національну конкурентоспроможність, так і на стан КСВ в Україні.

4. Для покращення якості життя населення необхідне стабільне підняття стандартів виготовлення продукції (на прикладі Скандинавської моделі). Ці стандарти повинні не лише включати підтримку якості продукції, проте, так само, забезпечити мінімізацію негативних екстерналій від її виготовлення. Високий рівень стандартизації позитивно вплине на збереження здоров'я споживачів та працівників, покращення стану навколишнього середовища, підвищення довіри населення та покращення національної конкурентоспроможності і іміджу країни.
5. Іншою важливою складовою є розробка чіткої та працюючої системи захисту прав споживачів (на прикладі Американської моделі). Дана система не лише надасть необхідну підтримку населенню щодо боротьби з негативними екстерналіями виробництв, проте, також стане додатковим стимулом для компаній приділяти значно більше уваги їх соціальній політиці та якості товару, адже негативні кейси за даних умов зможуть нанести значний удар по їх бренду як з фінансової, так і з репутаційної точки зору.
6. Для досягнення реальної продуктивності від наведених вище рекомендацій необхідною умовою є створення та забезпечення ефективної системи контролю та регулювання діяльності підприємств, що б в також включала і контроль за виконанням, звітуванням та підтримкою на необхідному рівні програм направлених на впровадження КСВ. Ця система також має на меті створення та покращення нормативно правової бази у сферах пов'язаних з КСВ, та з самою КСВ відповідно. Необхідна чітко розроблена система регулювання сфери КСВ, задля уникнення відмивання коштів, уникнення сплати податків, грінвошингу та

інших фіктивних операцій направлених не на забезпечення КСВ, а виключно на максимізацію прибутку та персональної вигоди.

7. Іншою необхідною умовою є запобігання та боротьба з корупцією. Наразі, боротьбу з корупцією, через запровадження кодексів доброчесності, та представлених у формі відмови від хабарів, та чесного ведення бізнесу так само вносять до напрямків КСВ, та до забезпечення росту національної конкурентоспроможності. Проте, у даному випадку, присутність цієї складової є не бажаною, а обов'язковою нормою для забезпечення впровадження КСВ.

3.2. Напрями оптимізації практик КСВ в бізнес-середовищі

Як було вказано в попередніх розділах, розвиток КСВ позитивно впливає не лише на національну конкурентоспроможність, а й самперед на продуктивність бізнесу. Основні фактори, що зазнають позитивного впливу від впровадження КСВ такі:

- репутація та імідж фірми як серед споживачів так і серед інвесторів;
- компанії мають змогу економити на трансакційних витратах на рекламу, оскільки впізнаваність фірм зростає;
- економія капітальних витрат переоснащення при виході на міжнародний ринок, оскільки вже на національному рівні компанії прагнуть встановити найвищі стандарти виробництва;
- енергоекономія, оскільки, через впровадження КСВ, фірми зменшують та реструктурують використання енергетичних ресурсів, що приносить зменшення витрат у довгостроковому періоді;
- підвищення лояльності працівників та споживчого ринку, оскільки компанії з високим іміджем та високими стандартами умов праці значно більше приваблюють прихильність працівників і споживачів;

- інвестиції, так як на сьогоднішній день інвестори більше зацікавлені в стабільному довгостроковому прибутку від соціально-відповідальних підприємств з позитивним іміджем та задоволеними працівниками.

Проте, на сьогодні роль репутації фірми при виборі споживачем продукту в Україні все ще залишається значно нижчою, ніж в розвинених країнах, а, відсутність державного стимулювання КСВ і слабка нормативно правова база цієї сфери ставлять впровадження практик КСВ для бізнесу не в найвигіднішій позиції. Задля максимізації продуктивності від впровадження КСВ, представникам бізнесу слід звернути увагу на наступні аспекти:

1. Як показують дослідження витрати на розроблення інновацій приносять значну довгострокову вигоду не тільки суспільству, але й бізнесу. Ріст продуктивності компанії сильно залежить від її стратегічних планів, що обов'язково має включати впровадження інновацій, на яких базується розвиток компанії. Досвід багатьох відомих брендів показує, що, на сьогоднішній день, неможливо отримувати високий прибуток, не підлаштовуючись під умови ринку, та не створюючи нову додаткову соціальну вартість для споживачів. Розробка та впровадження інноваційних методів менеджменту, організації виробництва, обладнання, товару тощо - це основа довгострокового успіху підприємств, та забезпечення вищої якості життя для його працівників і для суспільства в цілому.
2. На цей момент вже встановлена пряма залежність власного доходу та продуктивності виробництва від рівня освіти працівників. Рівень кваліфікації працівників впливає не лише на підвищення якості товару, проте і на рівень прихильності споживачів. Забезпечення працівників безкоштовними курсами підвищення кваліфікації, організація різноманітних програм обміну та стажування, надання

працівникам можливості отримання вищої освіти за рахунок фірми не лише позитивно вплине на продуктивність виробництва, проте, також значно підвищить рівень задоволення працівників, їх лояльність та їх бажання працювати. Дана стратегія також підвищує імідж компанії, оскільки серед споживачів існує думка, що чим більше в компанії висококваліфікованих працівників, тим вища якість виробленої нею продукції. Таким чином дана система виступає як метод підвищення продуктивності виробництва, і одночасно може розглядатись як реклама підприємства.

3. Підвищення впроваджених стандартів виробництва, реалізації та енерговикористання хоч і приносить значні капітальні витрати на заміну обладнання у короткостроковому періоді, підвищує конкурентоспроможність фірм та приваблює інвестиції у довгостроковому періоді. Це також підвищує рівень медійності компаній та збільшує лояльність споживачів. Зменшення викидів негативних речовин підвищує рейтинг компаній, а також спрощує їх можливість виходу на міжнародний ринок, де стандарти вище. Таким чином, це допоможе компаніям збільшити потенціал споживчого ринку та підняти прибуток у довгостроковому періоді.
4. Участь бізнесу у міжнародних ініціативах стандартизації та сертифікації не лише також підвищує імідж компанії, збільшує її впізнаваність та приваблює інвестиції, проте в той же час стимулює компанії розвиватися для досягнення найвищого рівня продуктивності та найвищих стандартів виробництва. Це також зменшує витрати фірм на рекламу і підвищує зацікавленість інвестиційних банків та інших фінансових організацій, прихильність яких може бути вкрай вигідною для бізнесу.
5. Участь та організація медійних кампаній популяризації КСВ допоможе не лише підвищити обізнаність та зацікавленість

споживачів та інвесторів, проте також пришвидшить розробку державних заходів стимулювання соціально-відповідальної діяльності. Ці витрати на рекламу каталізують процеси описані у попередніх пунктах та підсилять роль соціально відповідальних підприємств на ринку.

Хоч розвиток КСВ в Україні зараз знаходиться на стадії становлення, ряд зазначених нововведень не лише підвищить рівень цих практик, проте також дозволить державі досягти вищого рівня конкурентоспроможності, підсиливши її основні фактори продуктивності та дасть значний поштовх для розвитку бізнесу, розширення його ринків та задоволення потреб споживачів. Боротьба з негативним екстернальним впливом також підніме загальний рівень життя населення. Витрати на навчання, покращення якості продукції, зменшення забруднення навколишнього середовища створюють значний стимул для розвитку медицини, освіти та підвищують благополуччя всього суспільства. Боротьба з корупцією зменшує загальний рівень бідності та стимулює розвиток потужної інституційної бази для всіх сфер нормативно правової діяльності. Впровадження цих рекомендацій є необхідною умовою для усіх учасників суспільного життя, оскільки одночасно підвищує благополуччя кожного з них.

ВИСНОВКИ

Як показало проведене дослідження, історія формування поняття КСВ почалася кілька століть тому. Зміна парадигми загальних поглядів на економіку і методи ведення бізнесу постійно вносила корективи у розуміння суті та підходів до КСВ. У своїх протоформах КСВ несло виключно практичний характер і було націлене на підняття продуктивності виробництва. Проте, згодом, коли поняття почало набирати кристалізуватися завдяки більш глибокому вивченню, стало можливо надати йому академічне тлумачення. Хоча, як таке, поняття з'явилося ще в середині минулого століття, навіть наразі воно не припинило остаточно розвиватися, набираючи нових рис, та удосконалюючи свою форму. Багато відомих економічних та соціальних концепцій лягло в його основу.

На сьогоднішній день, великі бізнес-структури та міжнародні організації продовжують розвивати поняття КСВ у своїй діяльності, додаючи до його трактування нові особливості, та створюючи нові підходи й практики. Наразі КСВ розглядається як методика, практика та цінності, що притаманні бізнесу, та підтримуються державою, і направлені на забезпечення підвищення якості життя суспільства, включаючи як прямих споживачів товарів виробництва, так і споживачів екстернальних результатів, а також працівників і акціонерів компанії.

Витрати на КСВ можна поділити на благодійні, що не несуть ніякої фінансової вигоди для підприємства, та витрати на довгостроковий розвиток, що часто не створюють моментальної віддачі для підприємства, проте підсилюють його довгострокову конкурентну позицію на ринку, зменшуючи ряд майбутніх витрат, приваблюючи інвестиції та підіймаючи рівень довіри до підприємства.

В ході дослідження було виявлено ряд особливостей формування різних національних моделей КСВ. Основними чинниками диференціації

різних підходів у цих підходах виявилися історичне підґрунтя, законодавча база і нормативно правові підходи до КСВ, культура та ментальність населення, що є основою для формування національних цінностей. Основою диференціації різних національних моделей є співвідношення держави та бізнесу, роль держави у веденні бізнесу, та рівень зацікавленості держави у впровадженні КСВ. Також, у деяких випадках значно відрізняється орієнтація бізнесу на ті чи інші підходи і практики впровадження КСВ. Якщо до основних практик західноєвропейської моделі входять піклування про навколишнє середовище та подолання соціально-економічних проблем в суспільстві, то японська модель характеризується найбільшою увагою до розвитку людського капіталу. Всі існуючі моделі досягли значного розвитку та заслуговують уваги і подальшого вивчення для переймання їх досвіду країнами, що лише починають розвивати КСВ на своїх ринках.

В роботі було доведено значну користь від впровадження КСВ для бізнесу, та визначено основні параметри, на які впливає КСВ в контексті посилення національної конкурентоспроможності, а саме: приваблення інвестицій, підвищення лояльності населення до держави, підвищення довіри споживачів, ріст зацікавленості та продуктивності працівників, економія трансакційних витрат та підвищення якості продукції.

На мікрорівні впровадження практик КСВ значно підвищує продуктивність та конкурентоспроможність компаній. Окрім цього, наразі ціннісний підхід набуває значних переваг над прибутковим у всьому світі, тепер акціонери зацікавлені не тільки в збільшенні свого прибутку, проте й у внесенні додаткової соціально-екологічної цінності для суспільства. Даний підхід є ще одним маркером закінчення епохи капіталізму і переходу до нової епохи, де забезпечення загального добробуту ціниться значно вище.

Проведений економетричний аналіз британської моделі КСВ дозволив зробити висновок, що на макрорівні існує залежність між рівнем національної конкурентоспроможності та рівнем впровадження КСВ у цій країні. У ході дослідження було проаналізовано вплив різних факторів, що входять до переліку практик КСВ на місце країни у міжнародному рейтингу національної конкурентоспроможності. Серед різних проаналізованих чинників було виявлено, що найбільше на національну конкурентоспроможність впливає рівень витрат на R&D проекти та рівень росту мультифакторної продуктивності в країні, що включає ряд змінних характерних для КСВ (таких як зміна менеджерських практик, іміджі компанії, побічні ефекти від виробничих факторів тощо).

Під час аналізу також було виявлено негативний вплив збільшення витрат на освіту на рівень національної конкурентоспроможності, що пояснюється характерними особливостями цього показника та особливостями самої національної моделі. Даний аналіз є базовим, і потребує подальшого розвитку і дослідження, що міг би включати розгляд більшої кількості факторів та порівняння різних національних моделей у кросс-секційному аналізі, проте це не було завданням виконаної роботи. Загалом проведений аналіз підтвердив тезу про залежність національної конкурентоспроможності від рівня розвитку КСВ в країні, та зміг надати підґрунтя для розробки низки рекомендацій щодо впровадження КСВ в Україні.

Враховуючи всі дослідженні особливості історичного формування, різних теоретичних підходів та різних практичних прикладів розвинених країн, а також спираючись на проведений економетричний аналіз британської моделі КСВ, було висунуто ряд рекомендації для розвитку та сприяння впровадження Української практики КСВ. Дані рекомендації були розроблені як для держави, так і для бізнесу, проте не будуть успішними без їх злагодженого та скоординованого впровадження, що є

основною умовою для розвитку продуктивності та підняття рівня національної конкурентоспроможності. Ці рекомендації включають розробку національного рейтингу, підняття рівня стандартів виробництва як на державному рівні, так і у бізнес-середовищі, розвиток системи освіти та підвищення кваліфікації працівників, розробка та розвиток нормативно-правової бази та захисту прав споживачів, боротьба та протидія корупції на всіх її рівнях, популяризація та активне медійне висвітлення переваг КСВ, участь у різноманітних міжнародних ініціативах щодо впровадження КСВ, розроблення й впровадження інновацій у різних формах. Дані рекомендації є базовими для створення ефективної системи КСВ та мають на меті забезпечити зростання конкурентоспроможності як на макро-, так і на мікрорівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Aiginger K., Bärenthaler-Sieber S., Vogel J. (2013). *Competitiveness under New Perspectives*. Режим доступу: <https://www.oecd.org/economy/Competitiveness-under-New-Perspectives.pdf>
2. Bell M. (2022). *What is a Certified B Corporation*. Режим доступу: <https://www.delawareinc.com/blog/what-is-a-certified-b-corporation/>
3. Business Roundtable. (2019). *One Year Later: Purpose of a Corporation*. Режим доступу: <http://surl.li/cfmjy>
4. Caulkins D. (2013). *President Howard Bowen & Corporate Social Responsibility*. Режим доступу: <http://surl.li/cfmjo>
5. CDP. (2022). *Who we are*. Режим доступу: <https://www.cdp.net/en/info/about-us>
6. Coase R. (1937). *The Nature of the Firm*. Режим доступу: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-0335.1937.tb00002.x>
7. Colombo L. (2021). *Corporate Social Responsibility Is Not Only Ethical, But Also A Modern Business Tool*. Режим доступу: <http://surl.li/cfmjh>
8. Da Silveira, L. M., Petrini M. (2018) Sustainable development and corporate social responsibility: a bibliometric analysis of international scientific production. *Gestao e Producao*, 25 (1), 56–67.
9. Friedman M. (1962). *Capitalism and Freedom*. Режим доступу: https://ctheory.sitehost.iu.edu/resources/fall2020/Friedman_Capitalism_and_Freedom.pdf
10. Fukukawa K., Moon J. (2003). *A Japanese Model of Corporate Social Responsibility. A Study of Online Reporting*. Режим доступу: <http://surl.li/cfmjlg>
11. G20 Indonesia. (2022). *G20 Sustainable Finance Working Group*. Режим доступу: <https://g20sfwg.org/>
12. Goldman Sachs. (2021). *Progress Through Performance*. Режим доступу: <https://www.goldmansachs.com/s/sustainability-report/index.html>
13. GRI. (2013). *The North American sustainability reporting landscape*. Режим доступу: <http://surl.li/cfmjlr>
14. Hammond, J. (2019). *Shareholder Value vs. Shareholder Welfare*. Режим доступу: <http://surl.li/cfmfv>

15. Husted B. (2015). *Corporate Social Responsibility Practice from 1800–1914: Past Initiatives and Current Debates*. Режим доступа: <http://surl.li/cfmlu>
16. Magill M., Quinzii M., Rochet J. (2015). *A Theory of the Stakeholder Corporation*. Режим доступа: <http://surl.li/cfmgm>
17. Management study guide. (2022). *National Competitiveness - Meaning and Its Myths*. Режим доступа: <http://surl.li/cfmli>
18. MSCI. (2022). *What is an MSCI ESG Rating?*. Режим доступа: <https://www.msci.com/our-solutions/esg-investing/esg-ratings>
19. National Action Plans on Business and Human Rights. (2016). The USA's National Action Plan on Responsible Business Conduct. Режим доступа: <http://surl.li/cfmlw>
20. Lenain P. (2021). CSR. Режим доступа: <http://surl.li/cfmpu>
21. OECD. (2021). OECD Data. Database. Режим доступа: <https://data.oecd.org/eduresource/private-spending-on-education.htm>
22. Rapia F. A. (2017). *Leadership Style, Traits, and Skills of Henry Ford*. Режим доступа: <http://surl.li/cfmiz>
23. Porter, M. E. (2000). *Location, completion and economic development*. Economic Development Quarterly. Режим доступа: <https://www3.weforum.org/maintenance/public.htm>
24. Reich R. (2014). *The Rebirth Of Stakeholder Capitalism?*. Режим доступа: <https://socialeurope.eu/stakeholder-capitalism>
25. Reut Group. (2006). *National Competitiveness*. Режим доступа: <http://reut-institute.org/en/Publication.aspx?PublicationId=1301>
26. Roszkowska-Menkes M. (2021). *Porter and Kramer's (2006) "Shared Value"*. Режим доступа: <http://surl.li/cfmhm>
27. The New York Times. (1919). *Mr. Carnegie's Will*. Режим доступа: <https://www.nytimes.com/1919/08/29/archives/mr-carnegies-will.html>
28. Thomas. (2019). *A Brief History of Corporate Social Responsibility*. Режим доступа: <http://surl.li/cfmio>
29. Trading economics. (2019). Competitiveness Index. Database. Режим доступа: <https://tradingeconomics.com/country-list/competitiveness-indexcom>
30. Twichell, G. (1937). "Labor Relations in 1857". *Bulletin of the Business Historical Society*. Режим доступа: <https://www.jstor.org/stable/3110999?origin=crossref>

31. Wood D. J. (1991). Corporate Social Performance Revisited. Режим доступу: <http://surl.li/cfmij>
32. Ляшук К. П. (2019). Моделі корпоративної соціальної відповідальності. Режим доступу: <http://surl.li/cfmlo>